

УДК 351.74:343.341 (477)

О. О. Деревягін

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИМ ПОСЯГАННЯМ НА
МАЙНО ГРОМАДЯН**

Проаналізовано систему національного та міжнародного законодавства, що становить правову основу діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян. На підставі аналізу практичної діяльності, результатів особистого дослідження автором запропоновано деякі шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян.

Ключові слова: *правове регулювання; органи Національної поліції; злочинні посягання на майно громадян; нормативно-правові акти.*

Постановка проблеми. Проблема сучасного стану нормативно-правового регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян визначається тим, що кількість злочинів цієї категорії щороку збільшується, а професійний підхід протидії ним не вдосконалюється. На підставі проведеного нами дослідження, вивчення та узагальнення матеріалів оперативно-розшукової практики та аналітичного огляду наукових джерел актуальним, на наш погляд, є підвищення ефективності зазначеного напряму роботи шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання цієї діяльності.

Зауважимо, що на сьогодні згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» до державних органів, які беруть участь у протидії злочинним посяганням на майно громадян, належить Національна поліція. Ураховуючи вищенаведене, потребує детального вивчення питання правового регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян. Незважаючи на те, що нині триває процес реформування більшості правоохоронних органів, цій проблемі приділяється не достатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям цього дослідження є напрацювання відомих учених, які займалися й займаються питаннями нормативно-правового регулювання діяльності оперативних підрозділів у сфері протидії злочинності в галузях оперативно-розшукової діяльності, криміналістики та кримінального процесу. Так, значний внесок у дослідження їх окремих аспектів зробили К. В. Антонов, Г. М. Бірюков, О. М. Бандурка, С. В. Богданов, О. А. Гапон, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, С. В. Діденко, В. П. Захаров, О. В. Кириченко, А. Г. Лісовий, О. О. Мороз, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, В. Л. Ортинський, М. А. Погорецький, В. Г. Сапальов, В. Г. Телійчук, І. Р. Шинкаренко, В. В. Шендрік та інші вчені.

Варто наголосити на тому, що перед підрозділами Національної поліції постають нові завдання щодо визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів у протидії злочинним посяганням на

майно громадян, які б відповідали сучасним реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства й держави.

Формування цілей. Метою статті є аналіз системи національного та міжнародного законодавства, що становить правову основу діяльності органів Національної поліції, а також розроблення пропозицій щодо оптимізації законодавчого забезпечення такої діяльності, зокрема у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що однією з початкових, вихідних ланок правового регулювання є юридичні норми, які складають нормативну основу, серцевину механізму правового регулювання [1, с. 541].

Нормативна регламентація діяльності органів Національної поліції відіграє важливу роль, тому що ефективність правового регулювання в багатьох випадках залежить від досконалості його правової бази, чіткості приписів, наявності розвиненої системи законодавства. Правове регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян забезпечується значною кількістю нормативних актів, які відрізняються один від одного за багатьма ознаками – назвою, юридичною силою, порядком прийняття, набранням чинності тощо.

Отже, система правового регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно – це сукупність законів та підзаконних нормативних актів, які створюють правове поле для її діяльності та належної реалізації відповідних повноважень.

Центральне місце серед усіх нормативно-правових актів нашої держави посідає Конституція України. Так, у ст. 3 Основного Закону закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Отже, держава в особі державних органів, серед яких і Національна поліція України, зобов'язана вжити заходів для дотримання прав і свобод людини, зокрема, не допустити вчинення протиправних дій відносно їхнього майна й настання у зв'язку з цим негативних наслідків.

Тобто під час протидії злочинним посяганням на майно громадян оперативні підрозділи Національної поліції зобов'язані діяти лише в межах чинного законодавства та не допускати порушень чи обмежень прав і свобод людини й громадянина.

Таким чином, аналіз наведених положень Конституції України свідчить про те, що вони мають попереджувальну спрямованість та є відповідними пунктами для законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів у сфері протидії органами Національної поліції злочинним посяганням на майно громадян.

Наголосимо, що основний Закон (ст. 9) також проголошує, що Україна визнає пріоритет загальнолюдських цінностей, поважає загально-визнані принципи міжнародного права. Саме тому правовою основою діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на

майно громадян є міжнародні правові акти, ратифіковані у встановленому порядку. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України й обов'язкові для виконання державними органами, юридичними й фізичними особами. Це правило знайшло відображення й у Законі України «Про міжнародні договори України». У цьому контексті наголосимо, що відносини з відповідними органами інших держав та міжнародних організацій регулюються положеннями міжнародних договорів, установчих актів міжнародних організацій, членом яких є Україна [2].

До міжнародних документів, які регламентують діяльність щодо протидії злочинам у цілому та за окремими її напрямками зокрема, належать угоди про співробітництво між МВС України та МВС Польщі, Словенії, Угорщини, Румунії, Чехії, Італії, Австрії, Болгарії.

Приміром, наведемо такі міжнародні договори: Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 [3], ратифікована Верховною Радою України 07.09.2005 [4]; Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 [5]; Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах від 1959 [6] та ряд інших.

Незважаючи на таку кількість договорів та угод міжнародного характеру, усі перелічені документи мають переважно декларативний характер і реально не впливають на сучасний стан протидії органами Національної поліції злочинним посяганням на майно громадян.

Поміж з тим, правове регулювання діяльності органів Національної поліції щодо реалізації державної політики у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян здійснюється на підставі таких законів, як:

- «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [2];
- «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135/96-XII [7];
- «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 № 3341-XII [8] тощо.

Окремо лише зупинимось на прийнятому в 1992 р. Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», який законодавчо визначив засади оперативно-розшукової діяльності, її зміст, завдання та правові гарантії прав людини під час здійснення оперативно-розшукових заходів [7].

Проведений нами аналіз норм закону та поглядів науковців дає змогу визначити низку прогалин, зокрема:

- обмеженість завдань оперативно-розшукової діяльності та обов'язків оперативних підрозділів;
- відсутність спеціальних та деяких загальних принципів оперативно-розшукової діяльності;
- відсутність норм, які б визначали поняття оперативно-розшукових заходів та розкривали їх сутність;
- невизначеність суті протидії злочинам;
- невизначеність загальних стадій оперативно-розшукової діяльності та попередньої оперативної перевірки;

– неврегульованість механізму забезпечення прав і свобод людини на всіх стадіях оперативно-розшукової діяльності та під час проведення окремих оперативно-розшукових заходів для протидії злочинам.

Зрештою, майже за 25 років дії зазначеного Закону, до нього внесено багато змін і доповнень, що ускладнює розуміння деяких норм [9, с. 196].

Дальшим рівнем нормативного забезпечення діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинними посяганням на майно громадян є нормативні акти, які видаються Президентом України й Кабінетом Міністрів України, тобто підзаконні. Серед актів Президента України, які мають певне значення для правового регулювання діяльності органів Національної поліції у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян, можна назвати указ Президента України: «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» від 08.06.2012 № 389/2012 тощо.

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади також установлює низку правил, які регламентують діяльність органів Національної поліції загалом та у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян зокрема. Доцільно навести як приклад такі постанови Кабінету Міністрів України:

– «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 877 [2];

– «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 № 878 [10].

Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 № 878 [10] Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України. До того ж МВС – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту населення й територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Положення правових норм, які регламентують діяльність органів Національної поліції в цілому та щодо протидії злочинним посяганням на

майно громадян, деталізуються в підзаконних актах, які приймаються Національною поліцією та Міністерством внутрішніх справ.

Безперечно, відправним з них є Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України, що нещодавно затверджено наказом Національної поліції України від 14.11.2015 № 90 [11]. Завданнями Департаменту карного розшуку в межах повноважень є:

– надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності;

– виявлення й розкриття злочинів, у тому числі на транспорті, розшук осіб, які їх учинили, документування протиправної діяльності учасників та членів організованих груп і злочинних організацій.

У контексті предмета нашого дослідження відомчі нормативні акти можуть бути розділені на дві групи:

перша – нормативні акти вищих органів управління та МВС України, спрямовані на вдосконалення протидії злочинам у різних сферах;

друга – нормативні акти місцевого самоврядування та територіальних органів, які мають на меті вдосконалення роботи різних ланок сфери протидії злочинним посяганням на майно громадян.

Зауважимо, що в системі МВС України немає жодного самостійного наказу, що регламентує питання протидії правопорушенням і злочинам, пов'язаним зі злочинним посяганням на майно громадян.

На наш погляд, організацію оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян можливо поділити на стратегічний і тактичний рівні.

На стратегічному рівні, відповідно до оперативно-розшукової стратегії, визначеної оперативно-розшуковою політикою, оперативно-розшукова діяльність за конкретними сферами протидії злочинності (у нашому випадку – протидія злочинним посяганням на майно громадян) здійснюється, по-перше, на підставі формування системи оперативних підрозділів Національної поліції та їх структурної побудови залежно від регіональних особливостей; по-друге, визначення їх функцій і завдань, розподілу повноважень за рівнями управління; по-третє формування системи координації їх діяльності та створення системи кадрового, освітнього й інформаційного забезпечення.

На тактичному рівні оперативно-розшукова політика реалізується під час здійснення конкретних оперативно-розшукових заходів, спрямованих на протидію та розкриття злочинів [9, с. 196].

Ураховуючи думки О. Ф. Долженкова, В. Л. Ортинського, Р. А. Халілева та інших, ми вважаємо, що будь-який напрям протидії злочинності повинен визначатися галузевою політикою, у тому числі оперативно-розшуковою, зокрема у сфері протидії злочинним посяганням на майно громадян [12, с. 24; 13, с. 30; 14, с. 95].

Аналіз наукових здобутків останніх років надає можливість виокремити основні загальні напрями оперативно-розшукової політики:

1) докорінна перебудова чинного законодавства, що полягає в його узгодженні із сучасними суспільними відносинами;

2) формування правової держави, у тому числі й у сфері оперативно-розшукового права;

3) установа оптимального співвідношення правових та організаційних заходів протидії злочинності;

4) реструктуризація органів управління та правоохоронних органів відповідно до завдань сьогодення. Ураховуючи, що політика держави реалізується за такими напрямками, як правотворчість, застосування права, розвиток правосвідомості та правової культури людини, деякі автори визначають указані напрями як форми реалізації оперативно-розшукової політики, виокремлюючи інтерпретаційну форму [15, с. 56].

Висновки. Нормативну базу, якою керуються органи Національної поліції у справі протидії злочинним посяганням на майно громадян, можна поділити на зовнішню, яка формально створюється за межами цього відомства, але стосується безпосередньо його створення та організації діяльності, і внутрішню, тобто відомчу, яка розробляється безпосередньо Національною поліцією та Міністерством внутрішніх справ для реалізації державної політики у сфері безпосередньої протидії злочинним посяганням на майно громадян [16, с. 171].

Проведене нами дослідження переконливо свідчить про те, що стан правового регулювання протидії злочинним посяганням на майно громадян не відповідає вимогам часу та потребує вдосконалення. Відтак, назріла необхідність у прийнятті нормативних актів з організації діяльності та взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії злочинним посяганням на майно громадян, наприклад, Інструкції з організації протидії органами Національної поліції злочинним посяганням на майно громадян.

Використані джерела:

1. Скаун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скаун. – Харьков : Консум; Ун-т внутр. дел. 2000. – 704 с.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

3. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_575.

4. Про рафікацію Конвенції про кіберзлочинність : Закон України від 07.09.2005 № 2824-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2824-15>.

5. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_033.

6. Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах від 20.04.1959 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_036.

7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135/96-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/3341-12>.

9. Пестрецов М.О. Особливості правового регулювання діяльності підрозділів карного розшуку у протидії злочинним посяганням на помешкання громадян / М.О. Пестрецов // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – К.: НАВС, 2013. – № 2 (87). – С. 193-202.

10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

11. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Національної поліції України : Наказ НП України від 14.11.2015 № 90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813212>.

12. Долженков О. Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами ОРД ОВС : дис. ... доктора юрид. наук : 21.07.04 / Долженков Олександр Федорович. – Х., 2002. – 445 с.

13. Ортинський В. Л. Теоретичні основи, правові та організаційні проблеми протидії нелегальній економіці засобами оперативно- розшукової діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В. Л. Ортинський. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 36 с.

14. Халілев Р. А. Проблеми формування оперативно-розшукової стратегії України щодо протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей / Р. А. Халілев // Науковий вісник КЮІ ОДУВС. – 2009. – № 1. – С. 92-101.

15. Деревягін О. О. Запобігання злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим : [моногр.] / О. О. Деревягін ; за заг. наук. ред. проф. І. Р. Шинкаренка. – Сімферополь : Кримнаучпеддержвидав, 2012. – 192 с.

16. Дмитрієв А. А. Принципи та правове регулювання діяльності органів національної поліції з протидії організованій злочинності / А. А. Дмитрієв / Вісник кримінологічної асоціації України. 2016. – № 1 (12). – с. 164-174.

Стаття надійшла до редколегії 16.11.2016

Деревягін А.А. Правовое регулирование деятельности органов Национальной полиции в сфере противодействия преступным посягательствам на имущество граждан

Проанализирована система национального и международного законодательства, которая составляет правовую основу деятельности органов Национальной полиции в сфере противодействия преступным посягательствам на имущество граждан. На основании анализа практической деятельности, результатов личного исследования автором предложены некоторые пути совершенствования законодательного обеспечения деятельности органов Национальной полиции в сфере противодействия преступным посягательствам на имущество граждан.

Ключевые слова: *правовое регулирование; органы Национальной полиции; преступные посягательства на имущество граждан; нормативно-правовые акты.*

Derevyagin A.A. Legal regulation of activities of the National Police in combating criminal attacks on property of citizens

Analyzed the system of national and international law, which is the legal basis of the National Police in combating criminal attacks on property of citizens. Based on the analysis of practical activity, the results of personal research the author offers some ways to improve the legislative support of the National Police in combating criminal attacks on property of citizens.

The author, stressed that the problem of the current state of regulation of activities of the National Police in combating crime encroachment on public property is determined that the number of crimes in this category each year increases, and professional approach to combating it not improved. Based on our research, studying and collating of operational practices and analytical review of relevant scientific sources, in our opinion, is the efficiency of the said direction by improving the legal regulation of this activity.

It is concluded that the normative regulation of activities of the National Police plays an important role because the effectiveness of regulation in many cases depends on the perfection of its legal basis, clarity requirements, the availability of a developed system of legislation. Legal regulation of activities of the National Police in combating crime encroachment on public property provided a large number of regulations that differ from each other in many ways - name, legal force, order acceptance, entry into force and so on.

The system of legal regulation of activities of the National Police in combating criminal trespass to property as a set of laws and regulations that provide a legal framework for its activities and the proper implementation of the relevant authority.

Confirmed that the state of the legal regulation of combating crime encroachment on public property does not meet the demands and needs improvement. Thus, there is a need for adopting regulations on organization and interaction between operational units of the National Police to combat crime encroachment on public property, such as instructions of counteraction by the National Police criminal trespass to property of citizens.

Key words: legal regulation; National police; criminal attacks on property of citizens; regulations.